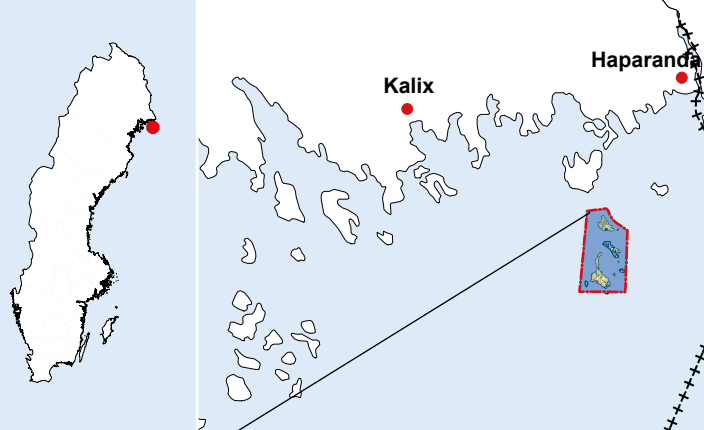

Havtorn med sina C-vitaminrika bär växer längs öns stränder.

Haparanda skärgård

MED HAPARANDA SANDSKÄR

Att hitta dit

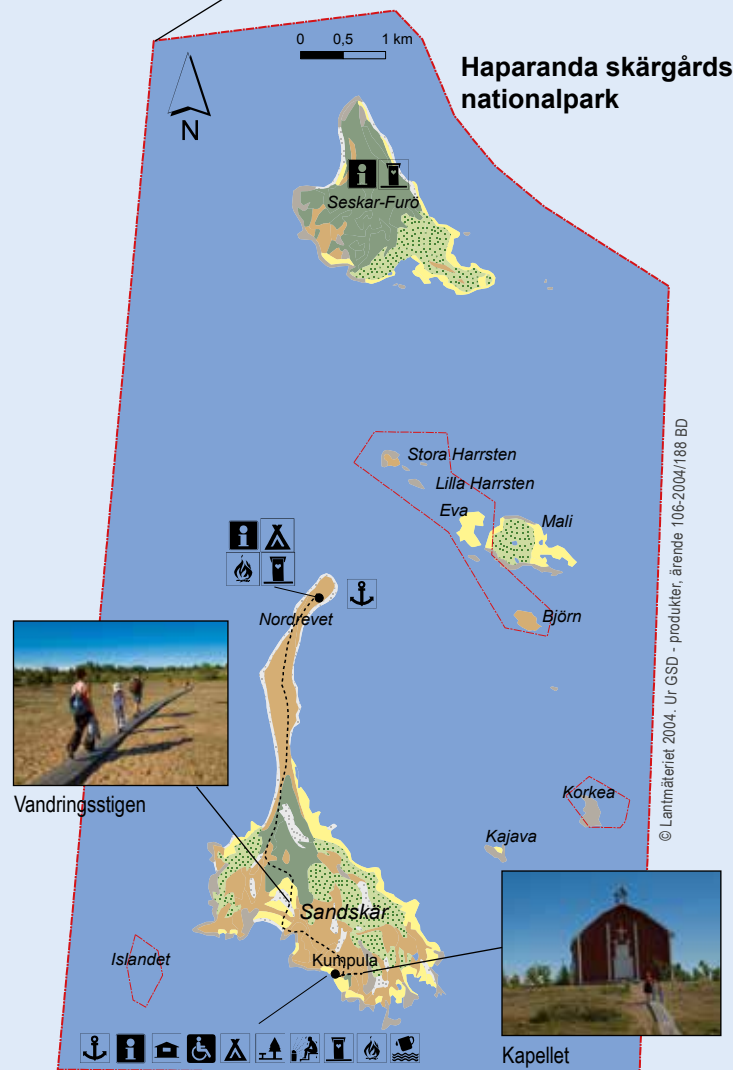
Haparanda skärgårds nationalpark ligger längst upp i Bottenviken i Haparanda kommun, Norrbottens län. Många kommer till nationalparken med egen båt. På Sandskär är det bäst att lägga till vid fiskeläget Kumpula i söder eller vid sandstranden på Nordrevets östra sida. Från Haparanda hamn i Nikkala kan det gå turbåtar till Sandskär. Bokning av turer och stugboende görs via Haparanda turistbyrå. Vintertid kan man ta sig ut med snöskoter, men på öarna är det skoterförbud. Stugägare får dock köra närmaste väg till huset.

Att hitta där

Vid Kumpula finns en skyddad hamn, information, övernattningsstugor, raststuga, rådstuga, dass, bastu, vedförråd, eldplats och tältplats. På Nordrevet finns angöringsbrygga, tältplats, eldplats, vedförråd och dass. En lättgången 5 km lång vandringsstig knyter samman Kumpula med Nordrevet. Stigen är spångad över sandhedarna för att skona den känsliga naturen. Ett häfte med information till 20 punkter längs leden finns att köpa i turistbyrån i Haparanda, eller genom självbetjäning i Kumpulastugan.

Teckenförklaring till kartan

- Lövskog
- Strandäng
- Block/hällar
- Barrskog
- Grus/sand
- Markerad led
- Hed
- Vatten
- Fågelskyddsområde

© Lantmäteriet 2004. Ur GSD - produkter, arende 106-2004/188 BD

Nordrevets flygsandsdyner i kvällsljus. Framsidan: På väg nedför flygsandsdynen på öns vandringsled.

Haparanda skärgårds nationalpark bildades 1995

Syftet var att bevara en unik skärgård. Ytan är 60 kvadratkilometer, varav Sandskär utgör nästan en tiondel. Flera småöar är fågelskyddsområden med landstigningsförbud under tiden 1/5 - 31/7 (se kartan). Nationalparken ingår också i EU:s nätverk av skyddade områden, Natura 2000. Den förvaltas av Länsstyrelsen i Norrbottens län.

§ Regler i nationalparken

- På Sandskär får du bara tälta på anordnade tältplatser.
  - Du får inte elda eller använda grill på Sandskär, utom på anvisad plats eller i anslutning till fritidshus. Användning av friluftskök är dock tillåtet.
  - Du får inte skada växtligheten. Men du får plocka bär och matsvamp.
  - Du får inte störa djurlivet eller samla insekter och andra djur. Fiske är dock tillåtet i havet.
  - Hund och andra husdjur får ej gå lösa utan måste hållas i koppel.
  - Du får inte ta med vrakdelar eller stenar, eller förstöra mark och sten.
  - Du får inte förstöra labyrinter, andra fornlämningar och formationer.
  - Motorfordon får inte framföras på öarna. Stugägare får dock köra snöskoter närmaste väg till huset.
  - Vattenskoter får ej framföras.
  - Det är förbjudet att starta eller landa med luftfartyg, inklusive drönare.
- Fullständiga föreskrifter finns på Naturvårdsverkets hemsida och på www.sverigesnationalparker.se.

Text och foto: Thomas Öberg, Natur i Norr • Grafisk form: Armada Reklambyrå • Tryckår 2018.

Vikaresäl.

Strandvial.

Silvertärnorna kommer åter från Antarktis i mitten av maj och landar på isen utanför Sandskär.

Klapperögontröst.

Större strandpipare.

Fiskarstugor vid Kumpula, det gamla fiskeläget vid båthamnen.

Maj

Vi kryssar oss fram

genom sönderbruten packis.

Det är årets första båttur till Sandskär.

Skriande silvertärnor landar på isflaken,

nyss hemkomna från solsemester i Antarktis.

Några hundra vikaresälar vilar på isen.

När vi närmar oss med båten,

glider de makligt ned i vattnet.

Snart tittar de nyfiket upp bredvid oss.

Här är det vi som är gäster.

Försommar

Sandheden dallrar av värme

när vi vandrar norrut från fiskeläget.

Gamla rösen efter nätställningar

minner om att många varit här före oss.

Vi klättrar över sanddyner genom blomdoft

av hägg och liljekonvalje.

Nere vid stranden flöjtar rödbenor

bland strandvial och saltarv.

En flock grågäss drar kacklande förbi

och i aspskogens nyutslagna grönska

håller göktyta och lövsångare konsert.

Det är dagar som denna, som får många

att längta tillbaka till Sandskär.

SANDSKÄR I SVERIGES EGET ISHAV

Bottenviken är istäckt från december till mitten av maj.

I innerskärgården är isarna släta och lätta att färdas på. Utanför Sandskär bryts isarna sönder av stormar och pressas ihop till höga isvallar. I packisen föder vikaresälerna sina ungar.

Haparanda skärgård är ung. Under den senaste istiden pressades jordskorpan ner av kilometerhög landis. När isen smälte bort för 10 000 år sedan låg dagens kustområde helt under vatten. Sakta steg landet ur havet. Ännu pågår landhöjningen med 85 centimeter på hundra år. För 1 500 år sedan syntes Sandskär för första gången. Vinden hjälpte till att från stränderna lyfta upp sand till dynen, som idag bildar öns högsta partier. Sandskärs långa nordrevel har bildats när stormvågor och strömmar från sydväst drivit sanden norrut.

Bottenvikens vatten är bräckt med bara 0,2 procents salthalt (Atlanten har 3 procent). Sötvattenfiskar som abborre och sik möter här strömming som hör havet till. Speciellt för Bottenviken är också att vattenståndet kan variera med upp till tre meter. Sydliga vindar och lågtryck för vattnet mot norr och ytan stiger. Vid nordliga vindar och högtryck sjunker vattnet.

Sandskär är kontrasternas ö. Urskogar av knotiga tallar eller grova aspar, sandstränder och sanddynen med söderhavskänsla, blommande strandängar och gölar där myggorna kläcks – allt finns på Sandskär. Och från torra enbuskshedar med mattor av kråkbär och mjölon kan vandraren komma in i frodiga björklundar som doftar nattviol,liljekonvalje och hässlebrodd.

MYLLRANDE LIV

Från båten syns ofta säl, både den lilla vikaren och den större gråsälerna med sitt långa, schäferlika huvud. På öarna finns älg och ibland någon ren. De vandrar på isen och kan till och med simma från ö till ö. Här finns också rödräv, skogshare och ekorre. 251 fågelarter är sedda på Sandskär och över 100 000 fåglar är ringmärkta vid öns fågelstation. En orttupp eller dalripa kan bullra upp framför vandraren och i lövlundarna sjunger göktytor, trädkrypare och svartvita flugsnappare. På hedarna gnäggar rastande småspovar sida vid sida med häckande ängspiplärkor, stenskvättor och ärtsångare. Längs stränderna simmar småskrakar, viggas, bergänder och stjärtänder. Särskilt under sträcket mot söder rastar här många vadare. Vanligast är grönbena, större strandpipare och gluttsnäppa. Ön ligger nästan så långt österut man kan komma i Sverige. Därför ses regelbundet ostliga arter som lundsångare och dvärgsparv, som båda också har häckat här.

På de yttersta skären finns fågelkolonier med trutar, skratmåsar, dvärgmåsar, tärnor och roskarlar. Gäss och änder drar nytta av att de aggresiva tärnorna jagar bort rovdjur. Älgört och strandvänderot växer höga på grund av fågelgödslingen.

Den växtintresserade har mycket att upptäcka. Här lever några växter med mycket lokal utbredning i världen. Gultätel, bottenviksmalört, strandögontröst, klapperögontröst och den vackert rosa strandvivan är sådana arter. Backglim är en blomma man lägger märke till på hedarna genom att den ofta ser vissen ut. I solvärme drar kronbladen ihop sig för att spara vatten.

MÄNNISKANS SKÄRGÅRD

Ett väderbitet kapell, grunder, gistgårdsrösen och båt-länningar vittnar om gamla tider liksom de röda små fiskarstugorna. Gistgårdsrösen är stenhögar, där det en gång stod torkställningar för strömmingsskötar. Sedan Sandskär och andra öar steg ur havet har människor sökt sig hit för att jaga säl eller fiska. Särskilt sommarens strömmingsfiske var viktigt för fastlandets bönder. Ibland hålls ännu gudstjänst i det lilla kapellet. När det byggts på 1700-talet slapp öborna ro ända till kyrkan i Torneå för att fira gudstjänst.

I gamla tider drog kustborna ut på packisen för att jaga säl under vårvintern. Islandskapet är dramatiskt. Isen spricker sönder i råkar eller tornar upp sig i höga vallar. Säljägarna hade stor kunskap om att färdas på isvidderna med hjälp av fälbåtar och skredstång, en lång skida med stöd för bössan. När säljakten förbjöds på 1960-talet var miljögifter redan ett hot mot sälstammen. Idag är Bottenviken renare och sälarna ökar igen längs kusten.

Ännu söker sig många till sina gamla fiskarstugor på Sandskär och andra öar. Idag är inte strömmingsfisket lika viktigt. Husbehovsfisket är mest inriktat på sik och yrkesfisket på siklöja och lax. För dem som idag besöker skärgårdsöarna är det viktigt att veta, att forminnen och kulturlämningar från gamla tider är skyddade enligt lag. De får inte rubbas eller förstöras.